

VOOR ALGEMEENE ONDERWERPEN.

X. te II. — De opgaven van opkomst en ondergang der zon zijn in uw almanak natuurlijk niet foutief; inderdaad gaan de dagen na 21 Dec. des morgens nog voort met korten, terwijl ze des avonds lengen. Als ge het gansche jaar door die opgaven nagaat, zult ge zien, dat het slechts zelden om twaalf uur middag is. Den 1^{en} Januari van dit jaar bv. ging de zon op om 8.13, en onder om 3.53; het midden van den dag was om 12.3. Den 1^{en} Februari opkomst 7.46, ondergang 4.42; middag te 12.14. Neemt ge daarentegen de opgaven van den 1^{en} November, dan vindt ge: opkomst 6.56, ondergang 4.31; waaruit volgt middag 11.44, dus 16 min. vóór twaalfen. Bijna alle dagen van het jaar zijn scheef. Den 25^{en} December is de middag te 12 uur; dan verplaatst de middag zich steeds verder na twaalfen, tot het den 11^{en} Febr. middag is te 12.14½. Dan wordt het weer rechter tot den 15^{en} April, wanneer de middag weer te 12 uur is. Vervolgens krijgen we het midden van den dag vóór 12; het sterkst den 15^{en} Mei: 11.56. Daarna wordt het verschil weer kleiner, en 15 Juni heeft weer middag te 12 uur. Daarna weer afwijking in den namiddag, tot 27 Juli 12.6. Weer terug tot 31 Augustus middag te 12 uur. En dan volgt de groote afwijking naar den voormiddag, het sterkst op 2 Nov. 11.43½. En dan weer terug tot 25 December. Tusschen 15 April en 31 Aug. dus twee kleine schommelingen en tusschen 31 Aug. en 15 April twee groote.

De oorzaak van dit verschijnsel is, dat wij onze dagen niet rekenen naar de zon, maar naar de sterren. Onze aarde draait *regelmatig* om haar as, en daardoor zien wij elke ster telkens na precies denzelfden tijd weer op dezelfde plaats, een tijd van 23 uren 56 min. 4 sec. Die tijd is een sterredag. De aarde draait niet zoo regelmatig om de zon, daar de aardbaan geen cirkel maar een ellips is. Des winters zijn wij (eenigszins) dichter bij de zon dan des zomers; daardoor gaat de aarde op haar baan des zomers langzamer dan des winters, en duurt het dus telkens iets langer dan 24 uur, eer de zon weer in het Zuiden staat. Die schade wordt in den winter weer ingehaald, als de aarde sneller draait.

Toen de menschen bij uren rekenden, hinderde dat verschil niet; wij tellen echter ons leven bij minuten en bij seconden, en daarom heeft men den tijd niet geregeld naar de zon, maar naar de sterren. Of liever naar alle twee. Een sterredag duurt 23 uur, 56 min. 4 sec.; een zonnedag iets meer of minder dan 24 uren. Onze kalender nu voegt bij den sterredag zooveel minuten en seconden, dat de 24 uren vol zijn en noemt dat een gemiddelden zonnedag. En nu is het de taak van de bewerkers der almanakken — of liever van de sterrewachten, van wie zij de opgaven ontvangen — voor elken dag in middelbaren zonnetijd de opgaven te geven. Dat daarbij de middag slechts vier maal in het jaar om twaalf uur is, hindert niet in het gebruik. Wel merkt ieder op, dat bijv. in Januari de dagen des avonds lengen, en des morgens maar niet langer worden; het omgekeerde merkt ieder op in November. Dat zit dan natuurlijk in het schommelen van den middag.

A. L.

DRIE-ZONDERLINGE-WAPENS

Iedere stad, iedere gemeente, heeft haar eigen wapen zoo goed als ieder ridder zijn banier had, ieder regiment zijn vaandel bezit.

In vele gevallen zijn de gemeentewapens ontleend aan het wapen van hem, die als graaf of hertog, of onder welken titel ook, in vroeger tijden met het bestuur, de regering der banne, waarin die gemeente lag, is belast geweest.

Zoo vinden we bv. op verscheiden wapens in de Zaanstreek de vier leeuwen terug, die het wapen van de Heeren Blois sierden. Waar de gemeentewapens niet van andere reeds bestaande wapens zijn afgeleid, danken zij hun oorsprong meestal aan de omgeving, waarin de dorpen liggen, aan bijzondere historische feiten of aan legenden.

Op een paar zulke historische wapens willen wij hier de aandacht vestigen.

In vele Noord-Hollandsche plaatsen kan men van iemand, die met een doek of verband om het hoofd loopt, meermalen de uitdrukking hooren bezigen: hij ziet er uit als het gebonden hoofd van Wormer. En inderdaad, het wapen der gemeente Wormer toont ons een hoofd met een doek omwonden.

De oorsprong van dit wapen schijnt gezocht te moeten worden in den tijd, toen de Spanjaarden de Hollandsche dorpen afliepen en overal moord en doodslag den inwoners dag en nacht boven het hoofd hingen.

Op een dier strooptochten kwamen de Spanjaarden in 1574 ook in het dorp Wormer, waar zij door de aldaar gelegerde Staatsche benden, versterkt door de burgers, warm werden ontvangen.

Onder de verdedigers bevond zich ook een weesjongen uit Wormer, die, met een zwaard gewapend, moedig op den vijand invloog en menigeen in het zand deed bijten. Door zijn ijver om de gehate plundersaars zooveel mogelijk afbreuk te doen, lette hij er niet op, dat hij zich al verder en verder van zijn medestrijders verwijderde, tot hij zich eindelijk geheel alleen omringd zag door een dichten drom Spanjaarden en Walen.

Daar de vermetele jongen niet langer bij machte is, zich hun slagen van het lijf te houden, gelukt het een der vijanden hem een sabelhouw toe te brengen, doch wel verre van hierdoor ontwapend te worden schijnt de pijn, door de wond veroorzaakt, hem nieuwe krachten te geven, en gelukt het hem zich verder ongedeerd terug te trekken.

Met den halsdoek om het hoofd gebonden komt hij bij de zijnen terug, die al wijkend voor de overmacht terugdeinzen.

Maar nog houden de Geuzen onder hopman Ruickhaver den strijd vol, en nog eenmaal wil Jan Gerritsz den indringers toonen, dat ze niet dan zonder hevigen kamp het dorp zullen binnentrekken.

Onder den kreet: Wormer, Wormer! snelt hij opnieuw op de vijanden in, gevolgd door de verbitterde huislieden en Geuzen, en hoewel de overmacht te groot is om te kunnen overwinnen, gelukt het hun een der Spaansche hoptienden ter aarde te doen storten, zijn hoofd in triomf mede te voeren en het te Purmerend aan den gouverneur Sonoy als een zegeteeken te toonen.

Wat er verder met Jan Geritsz is geschied ligt in het duister; alleen meldt de kroniek, „dat het Worremer waape aan den weesjongen Jan Gerritsz ontleent is, en dat dit gebondene hoofd hem voorstelt, zooals hij ten tweeden male op de Spanjaarden inhieuw.”

Het tweede wapen, waarop wij hier de aandacht willen vestigen, is dat van Oostzaan, bestaande uit een drietandige vork, een zoogenaamde mestgaffel, met op elke punt een kaasje.

Volgens den Zaauschen geschiedschrijver Soeteboom

dankt ook dit wapen zijn ontstaan aan de Spaansche troebelen.

Toen de vrijbuiters van Oostzaan, in vereeniging met die van Wormer, Westzaan en Krommenie, zich eens met hun roeijachten op het IJ bevonden en er onder den rook van het Spaanschgezinde Amsterdam een galei namen, die tot geleide diende van eenige voorraadschepen, bestemd voor de belegeraars van Haarlem, enterde een der stoutmoedige Oostzaners een convooischip. De eerste Geus, die op den vijandelijken bodem oversprong, had geen ander wapen in de hand dan een mestvork, waarmede hij, na de bemanning voor zich uit te hebben gedreven, met alle kracht in het scheepsruim stak met het doel er een der gehate Spanjaarden aan te spitten.

Toen hij de vork terugtrok, zat er echter geen Spanjaard aan, maar, tot groot vermaak van zijn makkers, aan elke punt een kaasje. Om dit heldenfeit te vereeuwigen prijkt sedert dien tijd het wapen van Oostzaan met de hiergenoemde drietand.

Ten slotte willen wij nog wijzen op het wapen der gemeente Zaandam.

In een der kwartieren van dit wapen staat afgebeeld de romp van een schip, en zeer waarschijnlijk wordt hiermede bedoeld het zoogenaamde malle schip van Daam Schijf.

Schijf was iemand, die, wat men noemt, zijn tijd vooruit was, iemand beziel met het voornemen, zich eens bijzonder verdienstelijk te maken en zijn landgenooten tot voorbeeld van anderen te doen strekken. Hij rekende echter buiten de vasthoudendheid van zijn medeburgers en de extra beruchte koppigheid zijner plaatsgenooten.

Daar hij dagelijks in aanraking kwam met het scheepsbedrijf, en hij al de nadeelen, die aan de wijze van voortbeweging der zeilschepen zijn verbonden, ruimschoots had leeren kennen, had zich in de eerste plaats bij hem het voornemen gevestigd, een schip te bouwen, dat onafhankelijk van den wind kon worden voortbewogen.

Eindelijk, in 1743, was hij hiermede gereed gekomen en daar hij geen geld genoeg had om zijn uitvinding te kunnen

exploiteeren, ging hij met eenige andere personen een vennootschap aan. Vervuld met de hoop, dat zijn schip de voorlooper zou wezen van vele

dergelijke vaartuigen doopte hij het met den naam van „Volg mij”. Het Zaanse volk, minder enthousiast, noemde het 't „Malle schip” en bespotten den ijverigen uitvinder op alle mogelijke manieren.

Van bespotten kwam het tot schelden, eindelijk tot vervolgen en dreigen, ja zóo hoog steeg ten slotte de woede van het gepeupel, dat ze Schijf dwongen zijn schip onvoltooid te water te laten.

Toen het schip midden in de Zaan lag, kwamen er van alle zijden bootjes en schuitjes aanzetten, die het weldra geheel omringden, en toen begon de eigenlijke aanval. Met haken en boomen werd het Malle Schip bestookt, de planken werden er afgerukt, er werd getierd en geraasd, geplunderd en geroofd, en niets bleef er van het geheele vaartuig over dan wat wrakhout.

Schijf moest zijn eigendommen verkopen om zijn schulden te betalen, en ging naar

Curaçao, terwijl zijn familie tot armoede verviel.

Ongeveer twintig jaar later werd in Engeland een zelfde soort schip gebouwd, maar daar was men minder dom. De uitvinder Patty kreeg een belooning, en Engeland verwierf zich den roem eener uitvinding, waarop Zaandam wellicht trotsch had mogen zijn.

Hoe de inrichting van het „Malle schip” was, is niet bekend. Van stoom of electriciteit zal vermoedelijk wel geen sprake zijn geweest, eerder zal er gedacht moeten worden aan een soort raderboot, die door paarden of op andere wijze in beweging kon worden gebracht.

Men ziet het, de beschouwing van het Zaanamsche wapen kan onze landgenooten tot nuttige bespiegelingen leiden.

N. K.

Stoomdruk — LA RIVIÈRE & VOORHOEVE — Zwolle.